

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

ВИПУСК 33

Рівне – 2021

УДК 94(477) + 94 (100)
А 43

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 33. Рівне: РДГУ, 2021. 256 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор
(м. Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Ченстохова,
Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор
(м. Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м. Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 10 від 25 листопада 2021 р.*

***Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р***

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
Факультет історії, політології та міжнародних відносин РДГУ,
isf_rdgu@ukr.net
<http://fipmv.rv.ua/>

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ БОЛОХІВСЬКОГО ГОРОДИЩА НА ТЕРИТОРІЇ ЗАМКУ У СТАРОКОСТЯНТИНОВІ

Максим Залужний

Рівненський державний гуманітарний університет

Україна, 33027, Рівне, вул. Пластова, 31

e-mail: Zaluzhnii@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9830-3792>

У публікації дано характеристику археологічних досліджень решток потужної фортеці княжої доби в м. Старокостянтинів. Розкопки цієї пам'ятки були проведені експедицією під керівництвом Л.І. Виногородської у 2001–2006 рр. Розглядаються основні версії ототожнення цього городища з літописним поселенням (Кобудь).

Ключові слова: городище, Старокостянтинів, місто, літопис, Кобудь.

The publication describes the archaeological research of the remains of a powerful fortress of the princely era in Starokostiantyniv. Excavations of this monument were carried out by an expedition led by Vynohrodska L.I. in 2001–2006. The main versions of the identification of this settlement with the chronicle settlement (Kobud) are considered. The study of this problem is primarily due to the fact that, before the study, everyone was convinced that the city was founded by Prince Vasily-Constantine of Ostroh in 1561, but archaeological research has shown that the city existed long before the Princes of Ostroh. The comparative-historical method, as well as the method of analysis, systematization and generalization were used for scientific understanding of the problem.

Key words: ancient settlement, Starokostiantyniv, city, chronicle, Kobud.

Протягом 2001–2006 р. на території замку князя Василя-Костянтина Острозького в м. Старокостянтинів Хмельницької обл. під керівництвом Л.І. Виногородської проводилися археологічні дослідження, ціллю яких було визначення дати заснування міста. За історичними даними Старокостянтинів було засновано в XVI ст. князем В.-К. Острозьким на місці невеликого поселення Колищинці, що знаходилося на півострові між річками Случ та Ікопоть. На території півострова ним був споруджений замок. Деякі науковці припускали, що на території замку раніше існувало давньоруське городище та пов'язували його з досить відомим за літописами болохівським містом Кобудь. Воно було зруйноване Данилом Галицьким у 1241 р. під час походу на болохівські землі [4, с. 399]. Так, місцевий краєзнавець К. Терещук відзначав, що під час його краєзнавчих розвідок на території замку після спуску рівня води в річках Случ і Ікопоть він бачив залишки валів та знаходив кераміку XII–XIII ст. [3, с. 164].

Впродовж археологічних робіт на території замку на глибині 0,5–0,6 м від поверхні розпочали з'являтися матеріали XII–XIII та XIV–XV ст. Давньоруський археологічний шар частково був порушений пізнішими перекопами та спорудами, а також ґрунтовими водами. Найпоширенішим матеріалом серед знахідок була побутова кераміка, майже вся зібрана кераміка давньоруського періоду дуже подрібнена, а індивідуальних знахідок виявлено небагато. Всього було знайдено більше 3500 фрагментів кераміки. Крім фрагментів горщиків у давньоруському шарі трапилися невеликі частини стінок амфор, кістяні проколка та двосторонній гребінець, залізний ключ від замка, залізні ножі, фрагменти скляних кручених браслетів синього, зеленого та жовтого кольорів, фрагмент скляної обручки, бронзові пряжка та бубонець, фрагменти віконниці та скроневе кільце. З предметів озброєння знайдено наконечники від стріл, що датуються XII–XIII ст. [1, с. 43–44].

Під час проведення розвідувальних робіт на території Домініканського монастиря у шурфах і розкопах також було знайдено фрагменти вінчиків горщиків давньоруського часу та фрагменти і цілу підлогову плитку розміром 36,0×36,0 см, перероблену, мабуть, з овруцького шиферу, що використовувався у храмах давньоруського часу. Підлогова плитка була ретельно зашліфована з одного боку, а з другого боку мала необроблену поверхню. Ці знахідки дозволяють зробити припущення про існування на території монастиря наприкінці XII–XIII ст. давньоруського монастиря [1, с. 45].

Археологічні розкопки по на території замку в м. Старокостянтинів дозволяють зробити висновки щодо хронології замку. Замок було побудовано у XVI ст. на городищі давньоруського періоду, яке було зруйноване у середині XIII ст., про це свідчать досить потужні культурні нашарування цього періоду а також знахідки в них. Також на наявність городища напередодні зведення замку вказує і «купчая» на ці землі князя В.-К. Острозького, де разом з гонами, млинами та іншим згадується і городище на території якого було побудовано замок [6, с. 4–7]. Така ситуація є характерною для побудови більшості замків XIV–XVII ст. особливо на землях Правобережної України, коли на території де в минулому знаходились давньоруські городища будували замки литовського та польського періодів із використанням залишків укріплень городищ. Те що під час археологічних розкопок було виявлено рів давньоруського періоду, що оточував невелику територію городища, а також товстий шар згарища на денній поверхні городища, дозволяє припускати, що у XIII ст. там існували дерев'яні оборонні споруди. Дивлячись на конфігурацію рову, то дитинець Кобудя можна відносити до волинських городищ низинного простого типу, які мали округлу форму і були оточені по периметру валом та ровом [5, с. 46–47]. Знахідки частинок віконниці давньоруського періоду і скупчення кількох амфор XIII ст. дозволяють припускати про наявність на городищі світських і церковних споруд а також княжого чи боярською винного погребу.

На території городища у горілому шарі знайдено багато дрібних фрагментів кераміки, в основному, горщиків, а індивідуальних знахідок знайдено дуже мало. Враховуючи це, можна

висловити припущення, що руйнування городища було передбачуваним для мешканців і вони вчасно забрали всі цінні речі із собою. Також про передбачення руйнації городища говорить і те, що у шарі згарища не було виявлено людських кістяків. Тому, можна припускати, що городище було зруйноване не татарами, а, швидше за все, Данилом Галицьким у час його походу в 1241 р. на непокірних болохівців: «...що вони од татар велике сподівання мали... городи їх вогневі оддав і вали їх розкопав... узявши здобич велику, вернувся, а взяв він [такі] городи їх: Деревич, Губин і Кобуд, Кудин, Городець, Божеський, Дядьків» [4, с. 399], або під час другого походу у 1257 р., коли було остаточно підкорено болохівців «...узявши городи всі. А вслід за ним прийшли білобережці, і чернятинці, і всі болохівці [з покорою] до Данила» [4, с. 416]. Після цих походів Болохівська земля пропадає зі сторінок літописів. Коли саме було спалено Кобудь, важко відповісти. Можна лише говорити про те, що це було невелике місто, яке, мабуть, у той період підпорядковувалось сусідньому і більш потужному Губину, бо в переліку болохівських міст, які підкорив та спалив Данило, він згадується разом з Губином через з'єднувальний союз «і».

Археологічні дослідження підтверджують малу площу дитинця Кобудя та бідніший на знахідки культурний шар. Тому можна припустити, що населення покинуло городище напередодні нападу, забравши з собою цінні речі та те, що це був князівський або боярський двір, який існував як форпост перед потужним Губином, та навколо якого наприкінці XII–XIII ст. почало формуватися невелике місто. Звичайно, що ці питання вимагають більш досконалого вивчення матеріальної культури всіх болохівських міст і хронологічної та типологічної характеристики керамічних матеріалів, які виступають основним хронологічним індикатором існування цих поселень.

Джерела та література

1. Виногородська Л.І. Болохівське місто Кобудь за матеріалами археологічних досліджень // Стародавній Іскоростень і слов'янські гради. Зб. наук. праць. – Коростень, 2008. – Т. 1. – С. 41–46.
2. Виногородська Л.І. Історико-археологічні дослідження у м. Старокостянтинів Хмельницької області в 2002–2005 рр. // Кобудь, Костянтинів, Старокостянтинів: історія, археологія, культура, архітектура. – Старокостянтинів, 2006. – С. 11–26.
3. Терещук К.І. До питання про локалізацію Болохівської землі // Дослідження з слов'яно-руської археології. – К., 1976. – С. 164–175.
4. Літопис Руський за Іпатським списком. Переклав Леонід Махновець. – К., 1989. – С. 399–416.
5. Раппопорт П.А. Военное зодчество западнорусских земель X–XIV вв. – Л., «Наука», 1967. – С. 46–47.
6. Теодорович Н. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. – Т. 4. – С. 4–7.

References

1. Vynohrodska L.I. Bolokhivske misto Kobud za materialamy arkeolohichnykh doslidzhen // Starodavnii Iskorosten i slovianski hrady. Zb. nauk. prats. – Korosten, 2008. – T. 1. – S. 41–46.
2. Vynohrodska L.I. Istoryko-arkheolohichni doslidzhennia u m. Starokostiantyniv Khmelnytskoi oblasti v 2002–2005 rr. // Kobud, Kostiantyniv, Starokostiantyniv: istoriia, arkeolohiia, kultura, arkhitektura. – Starokostiantyniv, 2006. – S. 11–26.
3. Tereshchuk K.I. Do pytannia pro lokalizatsiiu Bolokhivskoi zemli // Doslidzhenniaz sloviano-ruskoi arkeolohii. – K., 1976. – S. 164–175.
4. Litopys Ruskyi za Ipatskym spyskom. Pereklav Leonid Makhnovets. – K., 1989. – S. 399–416.
5. Rappoport P.A. Voennoe zodchestvo zapadnorusskykh zemel X–XIV vv. – L., «Nauka», 1967. – S. 46–47.
6. Teodorovych N. Ystoryko-statystycheskoe opysanye tserkvei y prykhodov Volynskoi eparkhy. – T. 4. – S. 4–7.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Микола Федоришин

ПІВДЕННО-СХІДНИЙ КОРДОН ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО КНЯЗІВСТВА У
СЕРЕДИНІ XII СТОЛІТТЯ 3

Грина Максимчук

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ ЯК РОЗРОБНИК НОВИХ ПРОГРЕСИВНИХ КОНЦЕПЦІЙ
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 11

Андрій Комар-Маліновський

ТРАДИЦІЇ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ
ЗАКЛАДЕНІ ПЕТРОМ МОГИЛОЮ 15

Станіслав Мамчур, Валентина Доброчинська

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРИМСЬКОГО ХАНСТВА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
XVII – XVIII СТОЛІТТЯХ 23

Христина Головата, Валентина Доброчинська

ТРАГІЗМ НАУКОВОЇ ДОЛІ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО (1871–1942 РР.) 31

Марта Боярчук

ЛЮДИНА В СВІТОГЛЯДІ Й ІДЕОЛОГІЇ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА
(ІВАНА ОГІЄНКА) 39

Софія Муштук

ЗМІНА СТАТУСУ І ВНУТРІШНІЙ УСТРІЙ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ 47

Вікторія Ішук

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ВОЛИНСЬКОГО ВОСВОДСТВА
МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ 52

Руслан Сіромський

«ОБЕРЕГТИ ВІД НЕБАЖАНИХ КОНТАКТІВ»:
ПОВОЄННІ ПОЇЗДКИ ПЕТРА КРАВЧУКА В ЗАХІДНІ ОБЛАСТІ УРСР 65

Богдан Олешко, Віталій Півоварчук

РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ
50-X – 60-X РР. 73

Дмитро Малезик

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РСРВ
1960-ТІ – НА ПОЧАТКУ 1980-X РР. 79

Максим Залужний

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ БОЛОХІВСЬКОГО ГОРОДИЩА НА ТЕРИТОРІЇ
ЗАМКУ У СТАРОКОСТЯНТИНОВІ 87

РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Наталія Плюта, Аліна Корольова

МОНУМЕНТАЛЬНІ КОРАБЕЛЬНІ ПОХОВАННЯ РАНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
НА ПРИКЛАДІ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НОРВЕГІЇ 91

Аліна Хведас, Олена Ворон

СХИЗМА 1054 РОКУ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ
ВІДНОСИН СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ 99

Тетяна Печоха, Олена Ворон

ФЕНОМЕН «ПОЛЮВАННЯ НА ВІДЬОМ» ТА ЙОГО ВИЯВИ У
СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ 108

Мар'яна Кобзар, Оксана Ворон

НАУКОВА ПРАКТИКА МІСІОНЕРІВ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ В АЗІЇ XVI–XVIII СТОЛІТТЯХ . 118

Валентин Константинов

МОЛДАВСКОЕ КНЯЖЕСТВО В НАЧАЛЕ 20-ГОДОВ XVII ВЕКА И ПОСОЛЬСТВО В
ИСТАМБУЛ КШИШТОФА ЗБАРАСКОГО 127

Вячеслав Ціватий

ДИПЛОМАТІЯ, ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І КУЛЬТУРА КОМУНІКАЦІЇ ВРАНЬОМОДЕРНІЙ
ЄВРОПІ: СПЕЦИФІКА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПРОФЕСІЙНІ ПРАКТИКИ ТА
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ ІТАЛІЇ 137

Світлана Свінцицька, Олена Ворон

РАСОВА СЕГРЕГАЦІЯ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ 149

Андрій Богданович

БОРІТЬБА САМОДЕРЖАВ'Я З ТОЛЬСТВОМ У БІЛОРУСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ У
XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ 161

Боголейша Светлана

ВЛИЯНИЕ ИДЕОЛОГИИ КРАЯ НА РАЗВИТИЕ БЕЛОРУССКОГО И ЛИТОВСКОГО
НАЦИОНАЛЬНЫХ ДВИЖЕНИЙ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА 169

Александр Кукса

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В СТЕНАХ
НАРОДНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ 178

Руслан Постоловський

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СРСР У 1953–1964 РОКАХ 185

Степан Синяк

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ І РОСІЙСЬКА ІНТЕРВЕНЦІЯ В УКРАЇНІ 196

Марина Климко

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 203

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Петрик Дмитро

ПРАЦІ РАДЯНОЛОГІВ ЯК ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР 209

Роман Михальчук

ГОЛОКОСТ В РІВНОМУ В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ
ІСТОРИОГРАФІЇ: ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕФФРІ БЕРДЗА 217

Оксана Лепеш

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ИСТОРИИ С ДРУГИМИ НАУКАМИ КАК
ОСНОВА СОВРЕМЕННЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ 224

Ольга Северова, Микола Жук

ЕТАПИ ПОШУКУ ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 232

Катерина Попова

ЦІНІСНІ ПОСИЛИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ
У «СИСТЕМІ КООРДИНАТ» ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНИ 239

Ліннік Юрій

ПРОБЛЕМА ЕВДЕМОНІЗМУ У ФІЛОСОФІЇ 246

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

ВИПУСК 33

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 0 1.12.2021 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Зам. № 247/1. Ум. друк. арк. 17,06.

Віддруковано засобами різнографічного друку

ПП Самборський І.О.

вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 33. Рівне, 2021. 256 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2021